

גיליון זה מוקדש ע"י אחד מתומכי הישיבה הוותיקים,
 מר אבנר וידברג שיחיה לאורך ימים ושנים טובים
 לעילוי נשמת אמו המנוחה מרת שרה בת צפורה וגרשון וידברג ע"ה
 ואחותו המנוחה מרת רות הראל בת יעקב ושרה וידברג ע"ה
 לרגל יום הזיכרון תהא נשמתן צרורה בצרור החיים ותעמודנה במהרה לתחיית המתים
 שיחתו השבועית של ראש הישיבה - הרב יוסף צ. בן-פורת
ה' ימלוך לעולם ועד – מיצוי תכלית הבריאה
פרשת בשלח תשע"ט

המשפט "ה' ימלוך לעולם ועד" עמוד מרכזי בתפילות

שירת הים, היא השירה הראשונה הכתובה בתורה, והיא אף ניכרת בצורת כתיבתה בספר התורה (מסכת סופרים פי"ב. מגילה טז, ב) 'אריח על גבי לבינה'. בסופה של השירה, אנו מוצאים, את הפסוק "ה' ימלוך לעולם ועד".

והנה, לפני תפילת העמידה, הן של שחרית והן של ערבית, אומר כל הקהל יחד, בקול רם פסוק זה "ה' ימלוך לעולם ועד".

"שירה חדשה שבחו גאולים לשמך על שפת הים. יחד כלם הודו והמליכו
 ואמרו: ה' ימלוך לעולם ועד" (שחרית).

"מלכותך ראו בניך. בוקע ים לפני משה. זה א-לי ענו. ואמרו: ה' ימלוך לעולם
 ועד" (ערבית).

רבי שלמה הקדוש בר שמשון הי"ד, שמושבו היה בעיר וורמייזא, שהיה חברו של רש"י וקיבל תורתו משלושת רבותיו של רש"י. נהרג על קידוש ה' (בשנת ד' תתנ"ו 1096) כותב בסידור המיוחס לו "סידור רבינו שלמה מגרמייזא":

"ומה שאומר ה' ימלוך לעולם ועד **בקול רם**, רמז לעת הגאולה שיהיה רעש גדול כדכתיב (ישעיה כז, יג) 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול'. כך שמעתי משמו של הגאון הרב ר' אליעזר הקדוש בן הר' מנחם בן הר"ר יצחק זצ"ל" (בהוצאת העורך, הגאון רבי משה הרשור זצ"ל, עמ' קלד).

אולם, עלינו להבין, את משמעות הנוסח של הברכה. שהרי כל מילה וכל אות, תילי תילים של הלכות וכוונות עמוקות להיות בה. וכך לימדנו הרמב"ם (הלי ק"ש א, ז) "כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל עזרא הסופר ובית דינו תקנום ואין אדם רשאי לפחות מהם ולא להוסיף עליהם". כשאנו אומרים 'שירה חדשה שיבחו גאולים', הלוא כוונתנו לכל שירת הים. ברם, הדגש מושם דווקא על המשפט האחרון שבשירה "ה' ימלוך לעולם ועד". הרי לנו, שמשפט זה הוא שיאה וליבה של כל אותה שירה נעלית ומרוממה!

אחד מגדולי הראשונים, רבינו דוד אבודרהם זצ"ל כותב כך (בסוף שער שני):

"ובויקרא רבה אומר שניתקנו [שמונה עשרה ברכות בתפלה] גם כנגד שמונה
 עשרה הזכרות שבשירת משה, כי תמצא בשירה אחת עשרה הזכרות, ויה וא-לי וא-

להי, הרי ארבע עשרה, וביושע, שהוא קודם השירה, ארבע הזכרות, הרי שמונה עשרה הזכרות. ובמדרש אמרו, **שנתקנו גם כנגד שמונה עשר פסוקים שבשירת הים**. הרי לנו, ששירת הים כולל בתוכה שמונה עשרה פסוקים ושמונה עשרה הזכרות. ועד כדי כך, גדולה חשיבותה, שכל תפילת העמידה, שחיברוה אנשי כנסת הגדולה, מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים (מגילה יח, א) נבנתה על פי הדגם של שירת הים. אולם, מתוך סידור נוסח התפילה, עלינו ללמוד, שאחר הכול, המשפט המרכזי, הוא: "ה' יְמַלֵּךְ לְעַלְמֵי וָעֵד". גם בקדושה דסידרא – ובא לציון – אנו אומרים פסוק זה ומצרפים לו, אף תרגום לארמית. "ה' יְמַלֵּךְ לְעוֹלָם וָעֵד: ה'. מְלֻכּוּתָהּ קָאָם לְעַלְמֵי וָעֵד לְמִיָּא".

מרכזיותו וחשיבותו של היגד זה

ראשית, עלינו להבין, למה משפט זה חשוב כל כך, ומה המיוחדות שלו. הרמב"ן מתייחס לשאלה זו (שמות טו, יח):

"ה' יְמַלֵּךְ לְעַלְמֵי וָעֵד יאמר, **כי הראה עתה כי הוא מלך ושלטון על הכל**, שהושיע את עבדיו ואבד את מורדיו. כן יהי הרצון מלפניו לעשות בכל הדורות לעולם. לא יגרע מצדיק עיניו, ולא יעלימהו מן הרשעים המריעים ובאו כזה פסוקים רבים, כגון: 'יְמַלֵּךְ ה' לְעוֹלָם אֶלְהִיָּהּ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּהָ' (תהלים קמו, ט), 'יְהִי שֵׁם ה' מְבָרָךְ מֵעַתָּה וָעֵד עוֹלָם' (שם קיג, ב), 'וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ' (זכריה יד, ט) **ואונקלוס נתיירא ממנו בעבור שהמלכות לא-להים היא לעולמי עד**, ולפיכך **עשאו לשון הוה** ה' מְלֻכּוּתָהּ קָאָם לְעַלְמֵי וָעֵד לְמִיָּא, כדרך 'מְלֻכּוּתָהּ מְלֻכּוּת פֶּלַע לְמִיָּא' (תהלים קמה, יג) **ולא הבינותי דעתו בזה**, שהרי כתוב: 'יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם' (שם קד לא), 'וְיִמְלֹא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ' (שם עב, יט), יתגדל ויתקדש,

'וְיִאָּמֵן וְיִגְדַל שְׁמֵהּ' (דהיי"א יז, כד) ויתכן שטעמם כסוד הברכות".

הרי שהרמב"ן הציב שאלה מאוד מעניינת, למה אונקלוס, שהיה מגדולי התנאים, תירגם את המילה 'ימלוד' שמשמעותה עתיד, למילה 'קאים' שהוראתה, זמן הווה, ואמר שיתכן שהפירוש הוא על דרך הסוד! מצאנו במדרש, שעיקר המיוחדות בהגדת השירה על הים הייתה בכך, שאז נתחזקה ונתפרסמה מלכות הבורא בבריאה.

" **אָז יִשָּׁר מִשָּׁה' הַה"ד** (תהלים צג, ב) **נְכוֹן כְּסָאָךְ מְאֹז'** א"ר ברכיה בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך, עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר: **נְכוֹן כְּסָאָךְ מְאֹז'**. ... אמרו ישראל באמת עד שלא בראת עולמך, היית אתה, משבראת אותו אתה הוא, אלא כביכול עומד שנאמר (חבקוק ג, ו): **עֲמִיד וְיִמְדָד**

אָרְץ. אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך, באז, **נתיישובה מלכותך** וכסאך נכון. הוי, נכון כסאך מאז, **באז ישיר** (ש"ר כג, א).
 והנה מצאנו במדרש (תניי תשא ד. ותנחומא שם ח) שהמשפט החשוב ביותר, בענין חיזוק המלכות, הוא זה שמופיע בסוף השירה "ה' ימלך לעולם ועד":
 "כך אמר הקב"ה, כשאמר לו מפני מה אתה מצווני על ישראל מכל אומות שבעולם. אמר לו: מפני מה **שהמליכוני תחילה** על הים, ואמרו **ה' ימלך לעולם ועד**".
 ובמדרש תהלים (מזמור קכא): "לכך נאמר: 'אֲשֶׁרִי שְׂיֵאֲחִז וְנִפְץ אֶת עֵלְלִיךָ אֶל הַסָּלַע', אמר הקב"ה: כשם שנפצת את עוללי, **שהמליכוני תחלה** עליהם ואמרו **ה' ימלך** וגו', שנאמר: 'מִפִּי עוֹלָלִים' (תהלים ח, ג) וגו', לכך נאמר (שם קלו, ח): 'אֲשֶׁרִי שְׂיֵשְׁלֶם לְךָ אֶת גְּמוּלָךְ שֶׁגִּמַּלְתָּ לְנוּי'".
 ובמדרש רבה (שה"ש פ"ו, יא) "ובשעה שבית דין גוזרין תעניות, ותינוקות מתעניין, אמר הקב"ה: איני יכול לסבול, שהם הרהיבוני, הם **המליכוני עליהם** ואמרו: **ה' ימלך לעולם ועד**".

הייעוד של בריאת העולמות כולם

הדבר מקבל יתר חיזוק, בשעה שאנו שומעים מפי התנא, שעיקר בריאת העולם לא הייתה, אלא, עבור משפט זה (אבות ו, יב):
"כָּל מֵה שֶׁבְּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לֹא בְּרָאוּ אֶלָּא לְכַבּוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלְכַבּוֹדִי בְּרֵאתִיו וְצִרְתִּיו אֶף עֲשִׂיתִיו, וְאֹמַר ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד".
 והדבר יובן על מה שביאר רבינו האר"י ז"ל ומרנא הגר"א ז"ל (ליקוטים שבסוף ספרא דצינעווא ליקוטי יב) שאמנם, הקב"ה ברא את העולם מפני שכך עלה ברצונו. ועל זה, אין לשאול למה! ורצון זה מכונה 'הרצון הראשון'. ברם, תכלית בריאת העולם הייתה, כדי שתתגלה מלכותו יתברך. וזו הכוונה באומרים **"לכבודו"**, היא גילוי מלכותו, וזו התכלית. וכך לימדונו חז"ל (ר"ה לא, א) בעניין שירת הלויים בבית המקדש, שביום השישי היו אומרים את המזמור (תהלים צג, א) "ה' מָלַךְ גָּאוֹת לְבָשׁ". בגלל, שביום השישי של הבריאה, גמר הבורא מלאכתו ומלך עליה. ברם, זו הייתה התחלה של מלכות, מפני שרצונו היה, שתתגלה מלכותו על בני אדם רבים, ולא על אדם בודד, אלא, על עם שלם, שהרי אימרה מפורסמת היא **ש'אין מלך בלא עם'** (רבינו בחיי, כד הקמח, ר"ה, מהדורת שעוול, עמ' שעט).

השוני היסודי במבנה החברתי של מין "המדבר" שיש לו "מלך"!

אם כי לא כאן המקום להאריך, אולם, נראה לי שעלינו להעמיק מבט לעבר תופעה יחודית ואז נראה שמבנה החברה האנושית שונה לחלוטין מהמבנה הקיים אצל יתר

הנבראים. אצל כל בעלי החיים אין כלל מערכת שלטונית. כלומר, אין מערכת סמכותית, אין מלך ולא שליט, אלא, כל בעל חיים פועל בצורה עצמאית. ואף אם רגילים אנו לביטוי שבקן של נמלים, יש 'מלכה' – וכך גם, בכורת של דבורים יש 'מלכה'. זה ביטוי מסולף, שכן, אותה 'מלכה' איננה נותנת פקודות ואין לה שום מימד מנהיגותי. ההבדל היחיד בינה לבין יתר בני קהילתה הוא, שהיא היולדת היחידה. הכינוי המתאים ביותר עבורה היה, 'ולדנית' ולא 'מלכה'. וכבר התבטא החכם באדם (משלי ו, ו-ח) "לֵךְ אֶל נְמֹלֶה וְגו'. אֲשֶׁר אֵין לָהּ קָצִין שֹׁטֵר וּמַשֵּׁל. תִּכְיֶין בְּקִיץ לְחֶמֶה אֶגְרָה בְּקֶצֶיר מֵאֶכְלָה". הרי שלמרות שאין איש שולט עליה היא עושה מלאכתה בנאמנות. רק למין "המדבר" כפי שכינו קדמונים את האדם, יש מערכת אשר בראשה עומד שליט שמכונה בשמות שונים: מלך, נשיא, ראש ממשלה, ראש עיר וכיוצא"ב. ברצוני להדגיש, שאני משוכנע, שאם הנמלים יכולים לבנות תל משוכלל ואצל הטרמיטים – סוג נמלים – זאת עיר שלימה, משוכללת ומדהימה, ברמת תחכום ותכנון למופת. למרות, שאין להם מפקד, אלא, כל הידע וכל החכמה, טמונים במטען הגנטי שלהם, כך יכל להיות גם אצל האדם!

אי לכך, נראה לי, שהסיבה שהקב"ה ברא את מין "האדם", באופן שיש לו מבנה חברתי שונה מזה של ייתר בעלי החיים. עד כדי כך שהיוונים הקדמונים כינוהו "חיה חברתית" וזאת מפני שלמן השבט הנידח והמפגר ביותר במעמקי יערות אפריקה וברזיל ועד לחברה המתקדמת ביותר, מחויב המציאות שיהיה לכל תא חברתי שליט ומושל: ראש שבט, ראש עיר, ראש ממשלה, נשיא, מלך וכיוצא"ב וזאת, **כדי שנבין את המושג מלכות!** הווי אומר, אילו לא הייתה קיימת **מלכות דאועא**, גם לא יכלה להיות מובנת **מלכותא דוקיעא**. כשם שעיוור איננו יכול להבין מה זה ציור ואף לא מה זה צבע ולחירש לא ניתן להסביר מהי מנגינה, על אחת כמה וכמה, שלא הייתה לנו אפשרות להבין את מלכות הבורא, בלי שתהיה מלכות אצל בני אדם.

וכך גם לגבי המושג של דין ומשפט. אצל החיות כולן אין במערכת החברתית והקיומית **לא דין ולא משפט**. הייצור היחיד שקיימים אצלו מונחים אלה, הוא האדם. וזאת אך ורק, כדי שנוכל להבין את הנהגת הבורא בבריאה שעומדת על הדין והמשפט! ואין כאן המקום להאריך.

אי לכך, אותם צדיקים בודדים שהיו, כמו חנוך, מתושלח, נח ואף אבותינו הק' אברהם, יצחק ויעקב ע"ה, לא מימשו את תכלית הבריאה, באשר, אנשים בודדים היו ולא אומה שלימה. ירידת יעקב וביתו, שבעים נפש, למצרים נועדה לבנות אומה שמקבלת עול מלכות שמים ושעובדת את הבוי"ת בלב ונפש, בתוככי המקום הטמא והמתועב ביותר בעולם, ובכך תוכרע ותוכרת הטומאה מן הארץ ומלכות השי"ת תושלט על פני תבל ומלואה. אבל במשך תקופת היות ישראל במצרים, הם ירדו מבחינה רוחנית, חדלו להאמין בא-להים

והחלו לעבוד לאלילים, כמו שאמר הנביא (יחזקאל כ), כשמשה נשלח לגאול את ישראל, הוא טען כלפי הקב"ה (שמות ד, א) "וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי". ברם, כשמשה הגיע אליהם, הם האמינו לו, אולם, רק בידיעה אחת, (שם, לא) "כִּי פָקַד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ". אולם, לא נאמר, שהם האמינו, שהקב"ה הוא מלך מלכי המלכים, ולו ורק לו, נאה המלוכה. אלא, המשיכו להאמין באלילים יותר מאשר בא-להים. והראיה, שאפילו לאחר שמונה מכות, על סף מכת החושך, ארבע חמישיות מעם ישראל סרבו לצאת ממצרים לעבר הר סיני כדי לקבל עול מלכות ה'. ולכן השי"ת המית אותם בימי מכת החושך. ואותה חמישית מהעם שהניסים העצומים של שמונת המכות שיכנעו אותם, שה' הוא "מלך עולם ועד" ו"אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ" (דברים ד, לה), עסקו בקבורת כל אותם רשעים. אפילו על שפת ים סוף המשיכה מידת הדין לטעון (ילק"ש שמות, רלד): הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי ע"ז, למה שינצלו ישראל ויטבעו בים המצרים!?

קבלת מלכות ואדנות השי"ת היא תכלית בריאת כלל ישראל

ישנו הבדל בין מלכות לבין כל צורת שלטון אחרת. כל שלטון יכול להיות מושג אף בעל כורחם של הנשלטים, אולם, "מלכות" משמעותה, שהיא מרצונם של הנתונים, ובלי זה, אין מלכות כלל (ראבי"ע בראשית לו, ח. הגר"א משלי כז, כז). והסיבה לכך, בגלל ש"מלכות" הינה, שלטון בדרך כבוד, שיא של כבוד! וכבוד לא יתכן, אלא, מרצונו של נותן הכבוד. והנה, שמותיו של הקב"ה מורים, על תפיסתנו והבנתנו באופנים השונים של הנהגתו את הבריאה. השם המורה על מלכותו יתברך, הוא שם א-דני (זוהר ח"ג יא, א). יש אפוא להבחין, בין המונח 'אדון' המבטא אדנות כללית, לבין אם המילה מופיעה בסופה עם האות יו"ד - א-דני, שאז המשמעות, **האדון שלי**. שזו ה**צהרה של הנשלט כלפי השליט**, שהוא מקבל את אדנותו!

במסכת ברכות מצאנו, שהראשון שקרא לבוי"ת בשם זה, היה אברהם אע"ה.
 "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם **לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון עד שבא אברהם** וקראו אדון שנאמר (בראשית טו, ח) **וַיֹּאמֶר אֶ-דְּנִי ה' בְּפִמָּה אֲדַע כִּי אֵיךְ שָׁנָה**" (ברכות ז, ב).
 אולם, ראה איזה פלא, במדרש נאמר, שהראשון שיהמציא וחידישי שם זה היה אדם הראשון (ב"ר יז, ד):

"העבירן לפני אדם אמר לו זה מה שמו אמר זה שור זה חמור זה סוס וזה גמל ואתה מה שמך אמר לו אני נאה להקרא אדם שנבראתי מן האדמה ואני מה שמי **א"ל לך נאה להקראות אדני שאתה אדון לכל בריותיך** א"ר אחא (ישעיה מב, ח) 'אֲנִי ה' הוא שְׁמִי שקרא לי אדם הראשון".

לכאורה, לפנינו סתירה בין המדרשים. ובהחלט ניתן לתרץ, באופן המוכר לכולנו, מדרשים חלוקים הם! אולם, נלעני"ד, שאפשר ליישב את הסתירה באופן זה: אדם הראשון בגודל חכמתו, שגדולה הייתה אף משל המלאכים, הכיר באופן הברור ביותר האפשרי, שהקב"ה הוא מלך עולם. אולם, תיכף ומיד לאחר בריאתו, הימרה את פי הבורא, באוכלו מעץ הדעת, ברצותו להיות, בעצמו, בורא עולמות (ועיין רש"י ג, ה). אולם, אברהם אע"ה, היה הראשון, **שקיבל את אדנות הבורא** ובלב ונפש, בכל ישותו והויותו, מתוך יראה ואהבה כאחד. היטיב להסביר זאת המהר"ל ז"ל:

" כאשר תעיין במצות שנתן השם יתברך לבני נח, שנתן לאדם שש מצות ולנח שביעית אבר מן החי... וכאשר בא אברהם נצטוו במילה וידוע כי **הערלה** נקראת על שם **כסוי ואטימה**, וכל דבר נכסה ונבדל נקרא ערלה, וזהו בכל מקום שנאמר ערלת לב שאינו נכנס הדבר בלבו ונבדל ממנו וכן ערלת און כסוי און. וכל דבר מופרש ומובדל מדבר יש לו אטימה וכסוי המבדיל שהוא הערלה. וכל הדורות עד אברהם כל הדורות ההם היו תחת הטבע ולא היו נבדלים מן הטבע עד שבא אברהם ובוחר השם יתברך בו כדכתיב (נחמיה ט, ז) 'אָתָּה הוּא ה' הַקָּדוֹם-לְהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בְּאַבְרָם', **והוציא אותם מן הטבע ... כי הטבע שהיא חמרית היא מבדלת בין השם יתברך ובין הבריות** ... ואז צוה להסיר הערלה היא האטימה, והמילה היא הברית והחבור שיש עם הש"י **מפני שהוציא הש"י אותו מן הטבע** ולכך הערלה שהיא האטימה שנולד באדם בטבע צוה הש"י להסיר אותו ביום השמיני **שהוא אחר ז' ימי הטבע** וכמו שבארנו זה למעלה באריכות, לכן נתנה המילה לאברהם בפרטות:

ודבר זה גלו חכמי האמת בפרק קמא דברכות (ז, ב) אמר רבי יוחנן משום רשב"י מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם לא היה אדם שקראו אדון עד שבא אברהם וגוי' ... בארו ז"ל בחכמה כי לא היה אל הקב"ה צירוף וחבור אל העולם עד שבא אברהם **כי היה הטבע החמרית מפסיק וחוצץ בין השם יתברך ובין העולם עד שבא אברהם**. ולכך קרא להשי"ת אדון, כי האדון מצטרף ומתחבר אל אשר הוא אדון לו, ואינו נבדל הימנו... **לכך עד אברהם לא נקרא אדון, עד שבא אברהם וזהו הסרת הערלה שנצטוו לאברהם**, שהוא ההבדל והכסוי בין השם יתברך שהוא העלה ובין האדם" (תפארת ישראל, פ"ט).

אברהם אע"ה, התעלה מעל כל הרצונות, ושיעבדם לרצון הבורא. ובכך, זכה להוציא לפועל את אדנות הבורא. וכמו שאמרו חז"ל (נדרים לב, א) שהמליכו על **דמ"ג** אבריו – גימטרייא **אברים**. ואז, סייעו הקב"ה והמליכו על חמשת האברים הנותרים, כך שמלך על כל **דמ"ח** אבריו – גימטרייא **אברים**. אולם, זאת הייתה מלכות של הבו"ת על אדם אחד בלבד. אבל, לא זו היא תכלית בריאת העולם!

רק כשעברו ישראל את הים, ואז ראו עין בעין את הנהגת הבוי"ת, אשר כוחו וגבורתו מלא עולם, ויכול הוא להכות את כל אשר יחפוץ, אף את הממלכה האדירה ביותר, באופן המדויק ביותר, הנהגה המכונה 'מידה כנגד מידה', ולצורך כך, יכול הוא להיעזר אף בים, שהוא אחד הכוחות החזקים ביותר בתבל. ואז נוכחו לדעת, שאכן, הוא מלך העולם, הוא מלך מלכי המלכים, ואז נכונה מלכות הבוי"ת.

ישוב דברי אונקלוס: מתוך הבנת מלכותו בהוה מתחייב להאמין במלכותו ית' בעתיד!

אולם, עדין נותר לנו ליישב את שאלתו של הרמב"ן על אונקלוס.

רבי משה מטראני זצ"ל, המכונה המבי"ט (ה'ר"ס-ש"מ 1500-1580), שעמד בראש עולם התורה של צפת, לאחר הסתלקות מרן רבי יוסף קארו זצ"ל. כתב בספרו המפורסם "בית אלוקים" ביאור, למה מזכירים את המלכות לפי הסדר של: הוה, עבר, עתיד (שער היסודות, פ"ט).

"ומצאנו בכתובים (תהלים י, טז) 'ה' מְלֹךְ עוֹלָם וְעַד' (שם צז, א) 'ה' מְלֹךְ תְּגַל הָאָרֶץ'. וסדרים חכמים יחד בתפלות, עם הכתוב בתורה (שמות טו, יח) 'ה' יְמַלֵּךְ לְעַלְמֵי וְעַד', כי הם רומזים למציאות האל יתברך שהוא הוה ויהיה ויהיה. וכן הוא רומז על השגחת האל ית' בעולם הזה, ועל כי חידש העולם ובראו מאין. ועל זמן הישועה ותחיית המתים, כי אז תהיה מלכותו כוללת על כל עמי הארץ, הנמצאים בדור ההוא. ועל כל הדורות העוברים, אשר לא היו צדיקים ותמימים בדורותיהם. ואותם שהיו עובדי ע"ז, ועתה בזמן התחייה, יקומו כולם ויכירו כי הוא מלך על כל העולם. וקצתם יתקיימו בתחייתם, אם יהיו ראויים. וקצתם יחזרו לעפרם כשהיו, אם לא יהיו ראויים, אחר שיראו ויבושו.

ויהיה סדר חיבור אלו הכתובים כך, **כי קודם משיג ומאמין האדם ההוה בימיו**, ביכולת והשגחת האל-ית' על ברואיו, **ואח"כ משיג מה שהיה לפניו. ומהם ישיג ויאמין על שיהיה אחריו.**

ולהיות משה רבן של נביאים, הוזכר בשירתו. ובתחילת נבואתו שהשיג מה שיהיה באחרונה. באמרו: 'ה' יְמַלֵּךְ לְעַלְמֵי וְעַד'. רומז לזמן הגאולה והתחייה. כי בגאולה ראשונה, שהיא יציאת מצרים, נרמזה גאולה האחרונה במה שאמר: 'ה' ימלוך לעולם ועד'. כלומר גם כי עתה הוא מלך על ישראל שהוציאם בכחו הגדול ממצרים מבית עבדים, ועשאו עבדיו ולא עבדים לעבדים, עוד ימלוך יותר על עם רב מהם בזמן הגאולה. ויהיה המלוכה ההיא, בלי הפסק אלא, לעולם ועד. לא כגאולה זו שיש ויש אחריה שיעבוד מלכיות. וכאילו כביכול, אינו מלך עליהם בזמן השיעבוד, כי גלו לבבל שכינה עמהם וכו'".

ביאור דבריו של המבי"ט: ההבנה הפשוטה ביותר, שהקב"ה שולט **בהווה** בבריאה, מושגת באמצעות **העיניים**. כמו שאמר הנביא (ישעיה מו, כו) "שָׁאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וְרֵאוּ מִי בָרָא אֱלֹהִים". ודרך **האוזניים** (תהלים יט, ב) "הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יְדֵי מַגִּיד הַרְקִיעַ". זוהי הראיה השלישית המאשרת זאת היא, גופו ומציאותו של האדם עצמו, כמש"כ (איוב יט, כו) "וּמִבְּשָׂרִי אֶחְזֶה אֶ-לוֹהִי".

אז, יכול האדם להבין, שבריאה זו לא נוצרה מאליה, ואם היא מתפקדת ותקינה היום כבעבר, אות ומופת הוא, שהבוי"ת שלט ומלך עליה גם בעבר. אם כן, מושגת הידיעה, שהוא **לא רק הווה, אלא, גם היה**.

ואז, ורק אז, יכול האדם להגיע על ידי שכל פשוט וישר, ש"ה' יְמַלֵּךְ לְעַלְמָם וְעַד"!
זה נראה לי אפוא הביאור בדברי האונקלוס. אמנם, בני ישראל אמרו: "ה' ימלוך" בלשון עתיד, אולם, את העתיד הרי לא ראו! אם כן, זאת מנין להם? אלא, מוכרח, שמתוך שהכירו את **מלכותו בהווה**, והבינו שכך היה גם בעבר, **האמינו שכך יהיה גם בעתיד לנצח נצחים**.

על כן, משפט זה כל כך חשוב וקובע שאנו אומרים אותו לפני כל תפילה. כיוון, שהתנאי הראשון שיהיה אדם מבקש טובה ומשאלה, מבעל סמכות הוא, שיהא מכיר בסמכותו ובמעמדו. שהרי באם אינו מכיר בכך, מה לו לבקש משאלות?! גם בדרכו של עולם, **חייל**, כשהוא פונה למפקדו, ראשית עליו להצדיע לפניו. וכך הוא מודה בסמכותו כמפקד, ואז הוא רשאי לפנות אליו. כשפותחים את דיוני **בית המשפט**, לפני ששומעים את בעלי הדין, מכריז לפני כן הממונה, "בית המשפט", ואז כולם קמים וכך חולקים כבוד ומכירים בסמכות בית המשפט. כשכותבים מכתב **לשד**, או לפקיד בכיר, כותבים בראש המכתב, את תארו ואת תפקידו, ורק לאחר מכן אפשר לפנות אליו. אם כן, קל וחומר שפניה אל מלך מלכי המלכים, מצריכה הכרה במלכותו, לכן לפני תפילת העמידה מזכירים משפט זה.

סיכום: בסופה של השירה, בנקודה הרמה ביותר שהגיעו אליה ישראל, הגיעו להכרה במלכות הבורא ובכך, הוצא אל הפועל תכלית הבריאה. הראשון שהתחיל בכך, היה אדה"ר, אולם, כשל ונפל. הראשון, שעשה זאת בהצלחה היה אברהם אע"ה. אולם, הגשמת הרצון הא-לוהי, הושגה כשעם ישראל כולו הצהיר "ה' יְמַלֵּךְ לְעַלְמָם וְעַד". על כן, זאת הסיסמא וזו הזכות בהתקרבותנו לאבינו מלכנו.